

TÜRKLERİN
SHERLOCK HOLMES'Ü
AMANVERMEZ AVNİ

Ebüsüreyya Sami

Hazırlayan
Erol Üyepazarcı

EBÜSSÜREYYA SAMİ; Sicill-i Ahvâl defterlerine göre 1868 yılında doğmuş ve Gelibolu Rüştiyesi'ni bitirmiştir (1881). Fransızca ve Arapça bilmektedir. 1884'te Bahriye Nezareti Muhasebe Kalemi'nde işe başlamıştır. Burada on yıla yakın çalışmış; bir ara devamsızlığı yüzünden işten çıkarılmış ama bu devamsızlığının hastalığından dolayı olduğu anlaşılıp tekrar işe alınmıştır. Devlet memuriyetinden boşta olduğu dönemde yazarımızın ilk kez basın yaşamına karıştığı anlaşılıyor. *Sabah* ve *İkdam* gazetelerinde çalışmış; Kemalpaşazâde Sait Bey'in Yemen'e sürülmesinden sonra bir ara *Tarîk* gazetesinin başyazarlığını üstlenmiştir. 1889 tarihinde İstanbul dışında Adana Vilayeti Meclis-i İdaresi Başkâtipliği'ne atanmış; bu arada her vilayette çıkması mutad olan vilayet gazetelerinden Adana'da çıkan *Adana*'nın başmuharrirliğini de yapmıştır. 1903'e kadar bu görevi sürdürmüş; bundan sonra Ebüssüreyye Sami çeşitli görevlere tayin edilmiştir. Önce Bağdat Valiliği'ne bağlı Zor Sancağı'nın; iki yıl sonra Trablusgarp Sancağı'nın tahrirat müdürü olmuş; bunu birer yıl görev yaptığı Suriye'deki Hama ve Kudüs Sancakları takip etmiştir. Sonra Selanik Vilayeti'ne bağlı Taşoz Sancağı'na nakledilir. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Eylül 1908'de terfian Hicaz Vilayeti Mektupçusu olur; hastalanıp İstanbul'a gelir Van Vilayeti Mektupçuluğu'na atanır; sağlığı nedeniyle gidemeyeceğini söylemesi üzerine ileride boşalacak bir vilayet mektupçuluğuna tayin edilebileceği söylenerek 31 Temmuz 1909'da görevine son verilir. Sicill-i Ahvâl Komisyonu 1909'da lağvedildiğinden bundan sonrası için bir kayıt bulunamamıştır. En bilinen eseri, 1913 sonlarında neşrine başlanıp 1914 başlarında tamamlanan ilk Türk polisiye dizisi *Türklerin Sherlock Holmes'ü Amanvermez Avni*'dir. 1914'te *Abdülhamid'in Kaygusu*, 1930'da *Amasya Sonbaharı* adlı kısa romanları yayımlanmıştır.

İÇİNDEKİLER

Popüler Türk Polisiye Romancılığının İlk Örneklerini Veren Yazar: Ebüssüreyya Sami (Erol Üyepazarıcı).....	9
Birkaç söz (Ebüssüreyya Sami).....	21
Yanmış Adam.....	23
Kamelya'nın Ölümü.....	73
Kanatlı Araba.....	115
Kara Kaatil.....	157
Körebe.....	197
Mavi Göz.....	245
Sessiz Tabanca.....	287
Boyacı.....	333
Ölü.....	375
İskeletler Arasında.....	415

Popüler Türk Polisiye Romancılığının
İlk Örneklerini Veren Yazar:

Ebüssüreyya Sami

EBÜSSÜREYYA SAMİ (1868 - ?) popüler Türk polisiye romancılığında söz konusu edeceğimiz bütün yazarlar içinde hakkında en az bilgi sahibi olduğumuz bir kişidir. Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nde devlet memurlarının geçmişleri ile ilgili Sicill-i Ahvâl defterlerinde yapılan bir araştırma ile doğum tarihi ve 1909'a kadar olan yaşamı hakkında bilgi¹ bulunmuşsa da özellikle 1914'ten sonrası için hiçbir bilgiye sahip değiliz.

Sicill-i Ahvâl defterlerine göre Ebüssüreyya Sami 1868 yılında doğmuş ve Gelibolu Rüştüyesi'ni bitirmiştir (1881). Fransızca ve Arapça bilmektedir. Bu tahsili yapanların pek çoğu gibi devlet kapısına başvurmuş ve 1884'te Bahriye Nezareti Muhasebe Kalemî'nde işe başlamıştır. Burada on yıla yakın çalışmış; bir ara devamsızlığı yüzünden işten çıkarılmış ama bu devamsızlığının hastalığından dolayı olduğu anlaşılıp tekrar işe alınmıştır. Devlet memuriyetinden boşta olduğu dönemde yazarımızın ilk kez basın yaşamına karıştığı anlaşılıyor. *Sabah* ve *İkdam* gazetelerinde çalışmış; Kemalpaşazâde Sait Bey'in Yemen'e sürülmesinden sonra bir ara *Tarık* gazetesinin başyazarlığını üstlenmiştir. 1889 tarihinde İstanbul dışında Adana Vilayeti Meclis-i İdaresi Başkâtipliği'ne atanmış; bu arada her vilayette çıkması mutad olan vilayet gazetelerinden Adana'da çıkan *Adana*'nın başmuharrirliğini de yapmıştır. 1903'e kadar bu görevi sürdürmüş; bundan sonra Ebüssüreyya Sami dama taşı gibi vilayetten vi-

¹ Seval Şahin, *Amanvermez Avni'nin Serüvenleri*, Mayıs 2007 tarihli (sayı: 105) *Kitaplık* dergisi, s. 115-119.

layete birçok mahalde çeşitli görevlere tayin edilmiştir. Önce Bağdat Valiliği'ne bağlı Zor Sancağı'nın; iki yıl sonra Trablusgarp Sancağı'nın tahrirat müdürü olmuş; bunu birer yıl görev yaptığı Suriye'deki Hama ve Kudüs Sancakları takip etmiştir. Sonra Selanik Vilayeti'ne bağlı Taşoz Sancağı'na nakledilir. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Eylül 1908'de terfian Hicaz Vilayeti Mektupçusu olur; hastalanıp İstanbul'a gelir Van Vilayeti Mektupçuluğu'na atanır; sağlığı nedeniyle gidemeyeceğini söylemesi üzerine ileride boşalacak bir vilayet mektupçuluğuna tayin edilebileceği söylenerek 31 Temmuz 1909'da görevine son verilir. Sicill-i Ahvâl Komisyonu 1909'da lağvedildiğinden bundan sonrası için bir kayıt bulunamamıştır.

Ebüsüreyya Sami'nin de bu dama taşı gibi atamalardan sıkıldığı ve eskiden beri ilgi duyduğu basın hayatına atılmayı yeğlediği anlaşılıyor. Memuriyeti sırasında 1897'de *Hamiyyet* dergisinde *İntikam* adlı bir romanı tefrika edilmeye başlamış ama dergi kapanınca tefrikası yarım kalmıştır.

Münir Süleyman Çapanoğlu, yazarımızın II. Meşrutiyet'ten önce İstanbul'daki *Malumat* ve *Terakki* dergilerinde yazıları çıktığını söylüyor.² *Malumat* üçkâğıtçılığı ile ünlü gazete sahibi Baba Tahir'in 1895'den sonra önce dergi sonra günlük gazete olarak çıkan yayınıdır. *Terakki* adı altında ise İstanbul'da altı dergi çıkmıştır; ancak bunların beşi 1868-1877 arasında çıktığından Ebüsüreyya Sami'nin bunlara yazı yazması sözkonusu olamaz. Yazarımızın yazması muhtemel tek *Terakki* dergisi dönemin önemli kitapçılarından Asır Kütüphanesi sahibi Kirkor Faik'in çıkardığı 1888-1889 arasında yayımlanan mecmua olmalıdır. Bütün bunlardan anlaşılın Ebüsüreyya Sami'nin Bahriye Nezareti'nde çalışırken bu dergilere de yazı yazdığıdır.³

² Münir Süleyman Çapanoğlu, *Basın Tarihimizde Mizah Dergileri*, İstanbul, 1970, s. 100.

³ Müjgan Cunbur, *Eski Harfli Türkçe Süreli Yayınlar Toplu Kataloğu*, Ankara, 1987, s. 259-260.

Memuriyetten ayrıldıktan sonra yine Çapanoğlu'nun söylediğine göre dönemin en önemli gazeteleri *İkdam*, *Sabah* ve *Tasvir-i Efkâr*'da çalıştı ve iki mizah dergisini yönetti. Bu dergilerden ilki beş sayı çıkan *Arz-ı Hâl* (1910) ikincisi de 89 sayı çıkan *Hayal-i Cedit*'tir. (1910- 1911). İki derginin de sahibi Servet-i Fünun edebiyatının ünlü romancısı Mehmet Rauftur. *Hayal-i Cedit*'te başyazarlığı üstlenen Ebüssüreyya Sami dergide *Hezarülârz ve Hezar* takma adını kullanıyor; dönemi eleştiren yazılar ve mizahi şiirler kaleme alıyordu. Bu dergiler kapanınca Çapanoğlu'nun ifadesine göre yukarıda sözkonusu ettiğimiz gazetelerde çalışması muhtemeldir.

Yazarımız 1913 sonlarında bir polisiye dizi kaleme alır. On novellalık bu dizi 1914 başlarında biter. Dizinin üst başlığı “*Türklerin Sherlock Holmes’ü Amanvermez Avni*”dir. Dizi döneminde çok tutulur, ikinci baskısı yapılır.

Dizi, isminden de anlaşıldığı üzere Amanvermez Avni adlı bir kahramanın öykülerinden oluşmaktadır. Dizinin önemi Türk polisiye edebiyatında ilk kez aynı kahramanın serüvenlerinden oluşan bir külliyat olmasındandır. Türkiye’de ilk çeviri polisiye roman 1881’de neşredilmiş; ilk telif polisiye roman olan *Esrâr-ı Cinayât*’ı da Ahmet Mithat Efendi 1884’te yayımlamıştır. Ebüssüreyya Sami’nin eserini yayımladığı yıla kadar Ahmet Mithat ve Fazlı Necip’ten başka polisiye roman yazan edibimiz yoktur.⁴

1881-1908 arası dilimize 55 polisiye roman çevrilmiştir; bunların büyük kısmı melodram yapılı Fransız polisiye romanlarıdır. Ancak II. Meşrutiyet’in ilanından sonra Türk okuru çeviri polisiye roman bombardımanına tutulmuş ve bu romanlar okuyucu katında büyük bir ilgi görmüştür. Bu çeviri romanların kahramanları bir dizi halinde maceraları anlatılan aynı kişilerdir. Bunların en ünlüleri Sir Conan Doyle’un yazdığı *Sherlock Holmes*, Maurice Leblanc’ın yazdığı *Arsène Lupin* ve Emile Gaboriau’nun

⁴ Meraklısına not: Bu konuda ayrıntılı bilgiler için bakınız: Erol Üyepazarcı, *Korkmayınız Mister Sherlock Holmes*, İstanbul, 2008, cilt: I, s. 136 ve sonrası.

yazdığı *Mösyö Lecoq* öyküleridir. Bu yazarların o döneme kadar yayımlanmış bütün eserleri iki, üç yılda dilimize çevrilmiştir; bu çevirilere ön ayak olanlarsa dönemin önemli gazeteleri *Sabah*, *Tercüman-i Ahvâl* ve *Tasvir-i Efkrâr*'dır.

Bu çeviriler bir süre sonra tükenecek fakat okuyucuların polisiye öyküye ilgisi bitmeyecektir. Bunun üzerine hem yukarıda adını verdiğimiz gazeteler hem de bazı yayınevleri bir başka tür polisiye yazınından çeviriler yapmaya başlayacaklardır, Bu Amerikalıların "*dime novels*" dediği, bizim "*onparalık öyküler*" diye dilimize çevirdiğimiz, genellikle gençlere ve az eğitilmiş kişilere yani "yığın"a yönelik entrika kurgusu daha düşük seviyede; ama akıcı bir dille yazılmış aynı kahramanın birbirini izleyen heyecanlı maceralarını anlatan dizilerdir. Bu öyküler daha emekleme çağında olan sinema ile birlikte büyük kitlelere kaçma zevkini veren ürünlerdir. İşte bu dizilerin çok tanınmış kahramanları *Nick Carter*, *Nat Pinkerton*, *Pick Vick* ve diğerlerinin maceraları peş peşe yayımlanmaya başlamış ve o günün okuyucuları nezdinde büyük itibar kazanmıştır. Örneğin *Nat Pinkerton* öykülerinden dört yılda yani 1909-1913 arasında iki yüze yakın çeviri yapılmıştır.

İşte Ebüssüreyya Sami bu arada duruma el koymuş ve bir Türk polis hafiyesinin maceralarını yazmayı planlamış ve "*Amanvermez Avni*"yi yaratmıştır. Mevcut piyasayı istila eden yabancı dedektiflerin karşısına çıkan ve onlar kadar mühim işler başaran *Amanvermez Avni* büyük ilgiyle karşılanmış ve fenomen bir kahraman halini almıştır. O kadar efsaneleşmiştir ki başka *Amanvermez*ler de ortaya çıkmıştır. 1928'de yayımlanan *Amanvermez Sabri*, 1940'larda yayımlanan *Amanvermez Ali* dizilerini buna örnek verebiliriz.

Server Bedi adıyla yayımlanan *Cingöz Recai* dizisiyle zirveye çıkan bu özel polisiye öykülerin ilk öncüsü Ebüssüreyya Sami'dir ve Server Bedi'nin *Cingöz Recai*'si hariç bu türde yazılan onlarca dizinin en niteliklisidir.

Yazarımızın *Amanvermez Avni* dizisinde yayımlanan her biri 64 – 96 sayfalık on novellasının isimleri yayım sırasına göre şunlardır:

1-Yanmış Adam, 2-Kamelya'nın Ölümü, 3-Kanatlı Araba, 4-Kara Katil, 5-Körebe, 6-Mavi Göz, 7-Sessiz Tabanca, 8-Boyacı, 9-Ölü, 10-İskeletler Arasında.⁵

Amanvermez Avni Serüvenleri ilk kez 2006'da bu satırların yazarı tarafından sadeleştirilerek okuyuculara sunulmuş ve ilgi göyerek dört kez yeni baskıları yapılmıştır.

Bu eserlerin ilk beş tanesi 1913'te, diğerleri 1914'te yayımlanmıştır. Ebüssüreya Sami'nin 1914'te dönemin en etkin yayınevlerinden biri olan Cemiyet Kütüphanesi tarafından *Abdülhamid'in Kaygusu* adında 96 sayfalık bir başka novellasının yayımlandığını görüyoruz. Bu kitap II. Meşrutiyet sonrası yazılan II. Abdülhamit karşıtı romanların alışıl gelmiş bir örneğidir ve bu nedenle de okuyucu katında büyük bir ses getirdiğini sanmıyoruz.

Bu tarihten sonra 1930'a kadar yazarımızın izini kaybediyorduk. Bu yıl Milli Kütüphane kayıtlarına göre *Sonbahar, Türkiye Bibliyografyası*'na göre *Amasya Sonbaharı* isimli 78 sayfalık bir novella ile karşımıza çıkıyor. *Bibliyografya*'ya göre eser Amasya Vilayet Matbaası'nda basılmıştır.⁶ Bu, bize Ebüssüreya Sami'nin Cumhuriyet'in ilanından sonra tekrar memuriyet hayatına döndüğü ve Amasya'da bir görev aldığı izlenimini veriyordu ama bunu kanıtlayacak bilgimiz yoktu. Çapanoğlu "*sonradan devlet işlerinde zannederim ki Dışişleri'nde vazifeler görmüştür*" demekteyse de bu bizce pek muhtemel görülüyordu. Çünkü Ebüssüreya Sami'nin tahrirat müdürlükleriyle geçen memuriyet hayatı göz önüne alınırsa Hariciye Vekaleti'nde görevlendirilmesi pek akla yakın gelmiyordu. Amasya'da Vilayet Matbaası'nda yayımlanan kitabı da Çapanoğlu'nun hatırladığı gibi bir devlet

⁵ Bu on novellanın ayrıntılı incelemesi, 4. dipnotta sözü edilen eserimizin 152-157. sayfaları arasında verilmiştir.

⁶ *Türkiye Bibliyografyası*, Cilt: II, 1928-1938, Hususi Neşriyat, İstanbul, 1939, s. 549.

görevi aldığı savı doğruysa, bunun Dışişleri'nde değil yurt içinde bir görev olduğunu daha muhtemel kılıyor; belki de Amasya ilinde bir görev üstlenmiş ve Vilayet'in resmi matbaasında kitabını bastırmıştır şeklinde bir varsayımında bulunmamıza vesile oluyordu. Çapanoğlu'nun Dışişleri Bakanlığı'nı düşünmesi muhtemelen genç Cumhuriyet'in başarılı diplomatlarından Süreyya Sami Berkem'i yazarımızın oğlu zannetmesindedir. 1960 yılında Hilmi Kitabevi'nden çıkan anılarını “Unutulmuş Günler” adı altında yayımlayan Berkem'in, anılarında anlattıkları çok açık bir şekilde kendisinin, isim benzerliğinden başka Ebüssüreyya Sami ile ilişkisi olmadığını göstermektedir.⁷

Yeni bulduğumuz bir belge ise Ebüssüreyya Sami'nin 1930'lu yıllarda Amasya'da bir memuriyette çalıştığı savımızı destekledi. 19 Teşrinisani (Kasım) 1932 tarihli *Akşam* gazetesinde resimli olarak çıkan bir haberde şu satırlara rastlanmıştır:

“Amasya’da Cumhuriyet Bayramı tezahüratına ait bir resim dercediyoruz. Resimde emektar muharrir Ebüssüreyya Sami Bey Cumhuriyet Halk Fırkası adına nutuk irat ederken görülüyor. Sami Bey’in nesir ve nazım olarak okuduğu nutuk sırf Türkçe kelimelerden mürekkepti.”

Bu satırlar Ebüssüreyya Sami'nin 1932 yılında Amasya'da görevli bir devlet memuru olduğunu kanıtıyor. Görevinin il protokolünde üst derecede olması mümkündür. Cumhuriyet Halk Partisi adına Cumhuriyet Bayramı töreninde konuşması bunu kanıtlamaktadır. Yazarımızın o günlerde gündemde olan sade Türkçe akımına uygun konuştuğu da haberde ayrıca vurgulanmıştır.⁸

⁷ Aynı hataya düşen Hasan Duman da *Osmanlı – Türk Süreli Yayınları* adlı eserinde (Ankara, 2000, cilt: I s. 145) *Arz-ı Hâl* dergisini anlatırken derginin başyazarını Süreyya Sami Berkem diye göstermiştir. İkisi arasında isim benzerliğinden başka bir yakınlık yoktur.

⁸ Amanvermez Avni öykülerinden başarılı bir tiyatro oyunu yazan ve oyunu

Bu bilgi ışığında Ebüssüreyya Sami'nin 1930'lu yıllarda Amasya'da yaşadığını ve görev yaptığını kanıtlayabilsek de bunun ayrıntılarını ve yazarımızın vefat tarihini maalesef saptayamadık.

Ebüsüreyya Sami'nin ilk polisiye dizisine dönersek; Zafer Toprak, Ebüssüreyya Sami'nin dizisine “*Türklerin Sherlock Holmes’ü Amanvermez Avni*” ismini vermesini önemser. II. Meşrutiyet’ten sonra özellikle Balkan Savaşı yenilgisinin ardından ortaya çıkan Türk milliyetçiliğinin kısa sürede “*Milli Edebiyat*”ı ortaya çıkardığını söyler. Bu akımda, Ömer Seyfettin gibi edebi yönü kuvvetli olan yazarların yazdıkları öykülerle bu cereyanın oluştuurulmasında önemli roller üstlendiğini belirttikten sonra yazarımızın yapıtları ve kahramanı için şunları yazar:

“Ancak Osmanlı’nın halk tabakası kendi çevresiyle bağlantılı, günlük yaşamından kesitler içeren sürükleyici öyküler peşindedir. Komutanların kahramanlıklarından daha çok kendine yakın mahalleden kahramanlar bekler.

Trablusgarp ve Balkan Savaşları yenilgi ile sonuçlanmıştır. Hiç olmazsa düş dünyasında bu tür yenilgileri telafi etme özlemindedir.”⁹

Bu yorumu destekleyen bir husus ise yazarımızın dizinin ilk kitabı *Yanmış Adam*’a yazdığı ve sadeleştirerek aşağıya aldığımız önsözdür.

“Sherlock Holmes, Nat Pinkerton, Nick Carter, Lecoq, Harry gibi Batı’nın zabıta yaşamında harikalar yaratıkları söylenen fevkalade zeki kişilere ait öykülerin ne kadar merakla okunduğunu gördükçe Doğu ülkelerinin de bu gibi zekâlardan yoksun olmadığını kanıtlayacak, bugüne kadar saklı kalmış doğru belgelerin yayınlanmasını ulusal ve vatani görevlerden saydım. Amerikalı bir Nat Pinkerton’un, Parisli bir Lecoq’un ellerinde var olan çok sayıdaki maddi araçlara dayanan başarılarını ısrarla alkışlayan okuyucular, hiç şüphe etmem ki bütün süregiden mahrumiyetleri içinde, yalnız sahip olduğu Doğu zekâsını kullanarak başarılar kazanan bir Türk polisini daha çok beğeneceklerdir.”¹⁰

Ebüsüreyya Sami kahramanının II. Abdülhamit döneminde yaşamış gerçek bir polis memuru olduğunu iddia etmektedir. Analitik zekâsıyla kısa zamanda Zaptiye Nezaretî’nin dikkatini çekmiş ve çözümünü zor olaylar hep ona havale edilmeye başlamıştır. Yazarımıza göre Avni çok çalışmış, o kadar çok çalışmıştır ki vücudu dayanılmaz iş yükünü kaldıramayarak 42 yaşında ölmüştür.

⁹ Zafer Toprak, “Türklerin Sherlok Holmes’i Amanvermez Avni”, İstanbul, 1985, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, cilt: V, s. 1274.

¹⁰ Ebüsüreyya Sami, *Yanmış Adam*, İstanbul 1329 (1913), s. 1.

Her halükârda Amanvermez Avni öyküleri ilgiyle incelenmeye değer niteliktedir. Öykülerde polisiye kurgunun dışında İstanbul'la ilgili bugün için belgesel nitelikte bilgiler de vardır. Yazarıımız özellikle Beyoğlu'nu çok iyi tanımakta, dönemin emniyet örgütünün işleyişini çok iyi bilmektedir.

Ebüsüreyya Sami iyi bir kurgulama tekniğine sahiptir. Öykülerinde asıl olayı çarpıcı bir şekilde sunarak okuyucuyu ilk sayfalardan itibaren yakalamayı çok iyi becermektedir.

Kahramanımız, öykülerinde, kendi Doktor Watson'ı olan yardımcısı Arif ile birlikte Beyoğlu'nda Kazancılar Yokuşu'nda iki katlı üç odalı bir evde yaşamaktadır. *Kara Katil* öyküsünde düşmanları bu evi yakınca Tepebaşı'na taşınır. Sütlü kahveyi ve kendi sardığı parmak kalınlığındaki sigaraları içmeyi sever. Fransızca, Rumca, Ermenice bilir. Evinin bir odası kıyafet değiştirme ve makyaj odası olup bu odada deneyler yaptığı küçük bir laboratuvarı da vardır. Bu arada Avni'nin öykündüğü Sherlock Holmes'ün aksine kadınlarla arasının iyi olduğunu da belirtelim. Bataklıktan kurtardığı ve aralarında bir gönül ilişkisi olduğunu sezindiğimiz Levanten Karolin ve gönlüne girip kandırdığı ve istediği bilgileri aldığı Rus Kontesi Anna bu tarafını kanıtlar.

Amanvermez Avni öyküleri döneminde dilimize çok sayıda çevrilen benzer polisiye öykülerin kahramanları olan Nick Carter ve Nat Pinkerton'a göre çok daha inandırıcıdır. Onlar gibi hiçbir zaman alt edilemez bir süper kahraman değildir. Pek çok insani zaafı vardır. Örneğin dalgınlığından yararlanan düşmanları kendisini iki kez gemiden denize itmişlerdir. Mavi gözlü düşmanı zannederek karanlıkta bir kediye ateş edip öldürecek ve kendisiyle alay edecektir. Avni sonuçta deneyimli, aklı iyi çalışan, analitik bir çözümleme yeteneği olan "yığın"dan bir kişidir.

Bütün bu nitelikleriyle Ebüsüreyya Sami'nin öyküleri Türk polisiye edebiyatında hem bir ilk olmanın önemini hem de ilginç yaklaşımların parıltılarını taşımaktadır. Polisiye roman tekniği ile yerel renklerin kaynaştırılması bazı öykülerde üst düzeydedir ve

polisye romanın tuzu biberi olan, ancak pek az polisye roman yazarınca başarılabilen *kara mizah* ve *ironi* bazı öykülerde olağanüstü bir beceriyle verilmiştir. Bu nedenlerdir ki seri, okuyucu katında büyük beğeni kazanmış ve etkisi 1940'lara kadar sürmüş ve diğer "Amanvermez" lakaplı kahramanların maceraları yazılmıştır.

Amanvermez Avni öykülerinin etkilerinin bir başka kanıtı da 20. yüzyıl casus romanlarının tanınan ismi John Buchan'ın I. Dünya Savaşı'nda İstanbul'da geçen *Greenmantle* (*Yeşil Örtü*) isimli romanında İngiliz casuslarıyla çarpışan Türk gizli servisinin başının isminin "Merciless Avni" yani "Amanvermez Avni" olmasıdır. Yazara göre Avni ölmemiştir ve Türk gizli servisini yönetmektedir. Türkiye'ye hiç gelmediğini bildiğimiz John Buchan'ın romanında kahramanımıza başrolü hangi bilgilerle verdiği ise en esrarlı bir polisye romanın konusu olabilir.

Bu ismi unutulmuş ve ne zaman öldüğü bile belli olmayan yazarımız hakkında son söyleyeceğimiz husus ise 1921-1932 arasında yüze yakın macerası yayımlanan *Fakabasmaz Zihni* dizisiyle olan ilişkisidir. Ebüssüreyya Sami, *Amanvermez* dizisinin son kitabında "Fakabasmaz Zihni" adlı eleğemez bir hırsızın maceralarını yakında yayımlayacağını haber vermektedir. Bu arada I. Dünya Savaşı başladığından dizi yayımlanmamıştır. 1921'de Hüseyin Nadir ismini kullanan ve hakkında hiçbir bilgi bulamadığımız bir yazar *Fakabasmaz Zihni* öyküleri yazmaya başlar. Hüseyin Nadir, Ebüssüreyya Sami'nin müstear adı mıdır yoksa başka bir yazar Fakabasmaz Zihni ismini ödünç alarak mı bu öyküleri yazmıştır? Bunun kesin yanıtı bilinmemektedir.¹¹ Ancak *Fakabasmaz Zihni* öykülerinin ayrıntılı bir incelemesi yapılırsa bunların bir değil birden fazla yazar tarafından kaleme alındığı gibi bir izlenim edinilmektedir. Dizinin ilk öykülerinde Amanvermez Avni'nin de bulunması; ama sonra ona rastlanmaması da ilginçtir. Ebüssüreyya Sami yukarıda söz konusu ettiği-

¹¹ Merakısına not: Bu konuda şu yapıta bakılabilir: Erol Üyepazarıcı, *age*, cilt: I, s. 162-164.

miz bilgi notunda Amanvermez Avni'nin II. Abdülhamit döneminde yaşadığını söylemekte; ama 1921'den sonra neşredilen dizinin kahramanı II. Abdülhamit döneminde değil kitapların yayımlandığı günlerdeki İstanbul'da yaşamaktadır. Bütün bu söylediklerimiz bağlamında Ebüssüreyya Sami'nin *Fakabasmaz Zihni* dizisiyle ilişkisi bir polisiye romanın çözülmesi gereken bir muamması gibi karşımızda durmaktadır.

Erol Üyepazarcı

Ocak 2019, Etiler